

Quan el 8 de març del 2020, just abans de l'esclat de la pandèmia, la Regidoria de Feminisme va organitzar un caminada amb motiu del Dia Internacional de les Dones, poc ens podríem imaginar que aquella activitat, que va tenir molt èxit de públic, seria l'embrió del Camí Lila.

Avui, coincidint amb el Dia Internacional de la Salut de les Dones, hem pogut posar en marxa un projecte que vincula patrimoni urbà i natural, cultura, història i feminisme. Gràcies a l'esforç de diverses persones, s'estrena un itinerari que té les dones com a protagonistes.

L'objectiu és posar en valor el paper cabdal que han tingut en tots els àmbits de la vida al llarg de la història. Massa sovint s'han oblidat les dones als llibres, als nomenclàtors i fins i tot a la memòria. Amb l'estrena del Camí Lila, fem un primer pas per fer visibles moltes dones a títol individual i col·lectiu que ens ajuden a entendre el que som ara.

Així, al llarg d'uns 6 km per l'entorn urbà i natural, el camí ens proposa diverses parades on podrem tenir accés a diversos continguts relacionats amb dones a través d'uns codis QR. Les propostes que hi anirem trobant són d'allò més interessants: des de les dones a l'època medieval, passant pel procés de bruixeria del segle XVII, també es destaquen diferents facetes al món laboral, a la vida domèstica, a l'educació, la pagesia... o es remarquen figures tan determinants com la d'Emília Carles i Tolrà.

Sabem que ens deixem molts més àmbits: aquest és només un primer pas i la idea és que amb el temps es puguin desenvolupar nous continguts que destaquin encara més el paper de la dona a la política, la cultura, les cures, el comerç, empreses com la Playtex...

Deixeu-me agrair molt especialment la tasca que ha dut a terme Llorenç Genescà, historiador expert en l'àmbit local i en el protagonisme que han tingut les dones al llarg de la història. Ell ens ha respost excel·lentment a l'encàrrec generant uns continguts que trobareu en una doble versió: una de més curta, que trobareu en aquesta publicació, i una de més llarga que podreu consultar quan enllaceu a la pàgina web a través dels codis QR o de la URL www.castellarvalles.cat/camilila.

Vull donar les gràcies a tot el personal de les regidories de Feminisme, Esports, Transició Ecològica, Projectes, Espai Públic i Comunicació que, a través del Comissionat de Promoció de la Vila, han contribuït a fer aquest camí realitat. I també al Centre Excursionista de Castellar i a totes les persones que han col·laborat en el projecte.

Us animo a recórrer el Camí Lila. Segur que aprendreu moltes coses que no sabíeu de les dones de Castellar del Vallès.

Àngela Bailén

Regidora de Feminisme i comissionada de Promoció de la Vila

El Camí Lila és un projecte de les regidories de Feminisme, Esports, Transició Ecològica, Projectes, Espai Públic, Comunicació i del Comissionat de Promoció de la Vila i que ha comptat amb el suport del Centre Excursionista de Castellar.

Text i recerca històrica: Llorenç Genescà Ferrer

Agraïments de l'autor: Josep Castells, Montserrat Carner, Joan Daví, Maria Àngela Rovira, Josep Maria Costa, Concepció Costa, M. Dolors Cos, Montserrat Cos, Maria Cos, Dolors Blancafort, Francesc Ferrer, Montserrat Ferrer, Gemma Perich, Esteve Canyameres, Esteve Prat, Ester Planas, Àlex Portolés, Belén Teruel.

Fotografies pàgina 3 cedides per: Antoni Bernadet, Arxiu Municipal, Família Cos-Argemí, Família Costa-Alguer, Fons Jordi Garròs, Joan Rocavert / Centre d'Estudis de Castellar - Arxiu d'Història, Lourdes Miralles, Marcel·lí Calsina, Maria Soldevila / Centre d'Estudis de Castellar - Arxiu d'Història.

01

Eren dones, no eren bruixes

Lloc: Era d'en Petasques

Al segle XVII tres castellarenques van ser acusades de bruixeria. Eren temps de fam, de males collites per culpa de les pluges, de senyors feudals poderosos i de persecució de l'heterodòxia religiosa.

El procés va començar el 25 de novembre de 1619. El 17 de desembre, Violant Carnera va ser detinguda i portada a l'Hostal d'en Ferrés, a Sabadell, per ser interrogada. Era l'esposa d'un pagès endeutat anomenat Antic Carner, de les Arenes.

A Violant se l'acusava d'enverinar l'aigua, de provocar pedregades, de mantenir contactes sexuals amb el dimoni, de celebrar trobades de bruixes al Puig d'Aguilar i de blasfèmia per renegar de Déu, entre d'altres. Era una dona d'uns 60 anys, solitària, que coneixia les propietats medicinals de les plantes per preparar remeis. Era la víctima perfecta per a un procés de bruixeria.

Jerònima Muntada i Eulàlia Oliveres van acompanyar Violant Carnera en el calvari de la tortura, acusades dels mateixos actes de bruixeria, i van ser torturades el 4 de gener de 1620. Les tres dones es van veure victimitzades pels conflictes de poder, tant polític com econòmic, dels homes, marits, germans o cunyats.

Entre els segles XIII i XVII se succeeixen milers de denúncies anònimes sobre bruixeria. Només a Catalunya es van assassinar prop de 400 "bruixes". Moltes d'elles van ser víctimes d'un sistema brutal de repressió d'una societat en crisi, enmig de lluites de poder.

Es pot pensar amb certesa que l'Eulàlia és l'única que va sobreviure, ja que apareix en documentació posterior. La forca per matar les castellarenques es va instal·lar, molt segurament, al Camp de les Forques, allà on neix el camí cap a Can Padró i el Cusidó, on elles havien dit sota tortura que s'anaven a trobar amb el diable: però elles no eren bruixes, eren dones.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camilianoerenbruixes

FOTO: Imatge antiga de l'Era d'en Petasques, molt a prop d'on segurament es va instal·lar la forca per matar les castellarenques acusades de bruixeria. (Col·lecció L'Abans)

02

Emília Carles i Tolrà, la patrocinadora (*matrocinadora*)

Lloc: Palau Tolrà

Emília Carles i Tolrà (Cabriels, 1848-1915) va ser la primera marquesa de Castellar del Vallès. Amb només 15 anys es va traslladar al poble a viure amb els seus tiets, Josep Tolrà (fundador de l'"imperi" Tolrà) i Antònia Prims, que no tenien descendència. El 1882, quatre anys després que Prims morís, Josep Tolrà es va casar en segones núpcies amb la seva neboda.

Les aliances conjugals dins de les famílies amb poder i, especialment, amb patrimoni, es feien sovint entre parents propers per evitar-ne la disgregació. En aquest cas, el matrimoni va tenir una vida molt curta, perquè ell va morir pocs mesos després.

L'Emília va quedar vídua i mestressa de les propietats i de la fàbrica. Al cap d'uns mesos va traspasar la direcció general de l'empresa, rebatejada com a Vídua de Josep Tolrà, al seu nebot Emili Carles-Tolrà i Amat, mentre que ella va emprendre una carrera de construcció sense precedents al municipi.

"Donya" Emília va transformar el poble amb les seves obres, pagades amb la feina de les filadores i les teixidores. Entre els anys 1885 i 1900, va fer construir, entre d'altres, la nova església parroquial de Sant Esteve, les Escoles Pies i la capella de Montserrat, el Palau Tolrà, les Escoles del Patronat Tolrà i els safareigs de la Baixada de Cal Verge. El 1900 va comprar el Cafè de Cal Viñas per convertir-lo en la seu de l'Ajuntament. Finalment, va fer construir uns altres safareigs al carrer de Sant Llorenç. Tots aquests edificis van ser equipats per ella mateixa.

També destaquen les mesures laborals que va implantar, que van fer que la Tolrà fos modèlica entre les empreses del país: va crear la caixa de "retiros y pensiones" per als treballadors, va gestionar la creació d'una mútua laboral i va instaurar la setmana de vacances.

L'Emília era una gran devota. Va rebre molts reconeixements en vida, però el més gran i una mostra de qui era i què representava es troba en la crònica del seu enterrament. Va ser enterrada amb l'hàbit franciscà en una tomba senzilla a la cripta dels Tolrà, sota l'església parroquial que ella havia fet construir.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililaemiliacarlesitolra

FOTO: Retrat d'Emília Carles i Tolrà pintat el 1896 per Pere Borrell del Caso. (Arxiu Municipal)

03

Antònia Alguer, tota una vida educant

Lloc: C. Torras

Diplomada en Magisteri el 1932 i amb només 19 anys, Antònia Alguer i Soler (1913-1979) va instal·lar-se a la planta superior de l'antiga farmàcia Alguer, al carrer de Torras, per fer classes de repàs.

Els primers anys, l'ensenyament que va oferir era un reforç per a aquelles persones adultes que ja estaven treballant i que volien continuar la seva formació, tal com es fa avui a les escoles d'adults.

Durant 46 anys, fins al curs 1977-1978, van ser més d'un miler els nois i noies de Castellar que van estudiar a l'Escola Alguer, entre l'espai del carrer de Torras i el que va obrir el 1968 al carrer del General Boadella. L'escola va oferir educació infantil i primària, i també comerç i batxillerat elemental. El caràcter del centre era marcadament familiar i de proximitat amb els alumnes. També era clarament catalanista, tot i el franquisme.

Els seus antics alumnes recorden Antònia Alguer com una dona afable, estimada per tothom, i com una treballadora incansable, propera i educada, implicada en la vida social i cultural del poble.

Aquesta no és l'única experiència educativa sorgida de la iniciativa personal de dones. També es poden citar la de Montserrat Rosell Vallès el 1908, la de Francesca Boguñà el 1910 i la de Teresa Rovira Baldrich el 1928.

Més informació:

www.castellarvalles.cat/camililaantoniaalguer

FOTO: Antònia Alguer i Soler, un dels exemples més remarcables de la iniciativa de les dones al món de l'educació. (Família Costa-Alguer)

04

Els safareigs, un petit gineceu

Lloc: Safareigs de la Baixada de Cal Verge (C. Major)

Els harems o els gineceus grecs són alguns exemples d'espais que han estat femenins de manera gairebé exclusiva. A la societat catalana, al llarg del segle XIX, es van anar construint per tot el territori safareigs públics o privats. Eren uns espais que van ser exclusivament femenins i que van caure en desús en els anys 50 i 60 del segle XX amb l'aparició de les màquines de rentar.

A finals del segle XIX, Sant Esteve de Castellar només tenia un safareig, al carrer de les Bassetes, situat a l'aire lliure. Davant la creixent població, Emília Carles i Tolrà va decidir construir unes instal·lacions dignes i adequades a Cal Calissó, probablement a la zona on hi havia l'estable. Això passava el 1897.

Quan al 1988 aquest mateix espai es va convertir en Jutjat de Pau, feia temps que ja no s'hi sentia el so de l'aigua corrent, ni el soroll de les dones que remullaven, estovaven, picaven, esbandien, fregaven, posaven en lleixiu, cendraven i, més tard, a casa, estenien, recollien, planxaven, plegaven i, si calia, apedaçaven les peces de roba, la de vestir i la de casa.

La majoria de dones, si podien, anaven als safareigs aviat al matí, quan l'aigua de les rentadores i la d'esbandir era neta. Moltes vegades hi portaven la canalla, que a l'estiu aprofitava per refrescar-se de la calor.

Aquest espai tan lligat a la socialització femenina ha deixat expressions com "perdre un llençol a cada bugada", "tanta roba i tan poc sabó", o la coneguda "fer safareig".

Més informació:

www.castellarvalles.cat/camililasafareigs

FOTO: Interior dels safareig públic de la Baixada de Cal Verge. (Arxiu Municipal)

05

Les mestres a l'ombra dels mestres

Lloc: Escola Emili Carles-Tolrà (C. Dr. Portabella)

Per què avui dia es mantenen els reconeixements a homes que han aportat quelcom a les seves comunitats i, en canvi, les dones que van fer exactament el mateix són del tot desconegudes? A Castellar hi ha espais dedicats als primers mestres del municipi però cap a les dones que van començar a exercir la mateixa professió.

Les primeres mestres no tenien títol, sabien i prou. En la mentalitat sexista del segle XIX era impensable que nenes i nens estudiessin junts, i molt menys que un home ensenyés a una nena. Per aquesta raó, les dones van començar a tenir una oportunitat laboral en el sector.

Així, des de mitjans del segle XIX hi ha documentada la presència de les dones al món de l'ensenyament a Castellar. El 1858, Antònia Garriga, mestra i directora de l'escola de nenes, va ser destituïda del càrrec perquè li agradava el ball i anava a dormir tard, virtuts que no eren pròpies de la moral d'una dona.

Les Germanes Terciàries Dominiques de l'Anunciata, que havien arribat a Castellar el 1862, es van fer càrrec de les escoles del Patronat Tolrà, el 1896; també podríem citar mestres i directores durant els anys de la 2a República, al centre laic del Grup Escolar Emili Carles-Tolrà i al Coral, convertit en escola oficial de pàrvuls i guarderia municipal. Cal destacar a més una sèrie de mestres dones que van encarregar-se des de 1887 de l'ensenyament a Sant Feliu del Racó. I seria un oblit imperdonable no esmentar que el 1942 va néixer, a l'edifici del Patronat Tolrà, l'Escola Nocturna, avui dia encara en funcionament.

A partir dels anys 70 a les escoles de Castellar es va produir una entrada massiva de dones en el món educatiu, amb una presència que avui dia ja és majoritària.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililamestres

FOTO: Festa de celebració de la castanyada a la guarderia municipal del Coral, a finals dels anys 70. (Pilar Llaquet)

06

Arribar al Pla, cap a casa a fer el dinar

Lloc: xemeneia del final del carrer de Sant Jaume

El bram de Can Barba sonava a quarts d'una del migdia. Moltes treballadores s'afanyaven a arribar al Pla, el carrer de Sant Jaume, per anar a casa a acabar el dinar que havien començat la nit abans. Tenien poc més d'una hora fins a tornar-hi, si és que no dinaven a la fàbrica mateix del tupí que la canalla els portava.

Al vespre plegaven a quarts de set, hora de tornar a casa, comprar alguna cosa si calia, recollir quitxalla i anar per al sopar. Un cop acabat, arreglar la cuina, fregar, posar la canalla a dormir i acabar la jornada amb la roba a punt per a l'endemà. Els dissabtes es treballava fins al migdia. La tarda quedava per "fer dissabte", fer la neteja a fons de la casa, com fem a Catalunya des del segle XV.

De mitjana, els sous obrers de finals del segle XIX i començaments del XX eren entre el 50 i el 60% més baixos per a les dones que per als homes. A més, no va ser fins al 1926 que es va permetre que una dona cobrés sense la tutela de l'home. Però encara després d'aquesta mesura, la majoria de dones no gestionaven els diners que guanyaven. En arribar a casa, el sobre amb el salari setmanal passava a mans del pare, del marit, del sogre... Per tant, no tenien cap autonomia econòmica.

Quan es casaven, les dones podien viure a casa dels sogres i passaven a ser les joves, les persones posicionades en pitjor lloc dins del nucli familiar; si es quedaven a casa dels pares, se n'havien d'ocupar fins que morien. Aquest "contracte social" implícit va fer que moltes dones que no van voler seguir aquest model fossin criticades i malvistes.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililaelpa

FOTO: El carrer de Sant Jaume, conegut com el Pla perquè era el primer carrer pla que trobaven les treballadores de Can Barba quan tornaven de la feina. (Joan Romeu)

07

Dones que filen i teixen, fils i vides

Lloc: Can Barba

El 1905, el 85% de la mà d'obra en el sector del cotó, a Catalunya, era femenina. Aquesta també era una realitat a la fàbrica Tolrà. A finals del segle XX, l'empresa comptava amb 700 treballadors i, al segle XX, va superar-ne el miler. La majoria eren dones, mà d'obra barata i no especialitzada, supervisades i vigilades sempre per homes.

Fins als anys 30 els anomenats *telers amples*, que feien llençols, eren portats per homes. Però això va canviar, i, amb l'entrada dels Valls i Taberner a l'empresa, als anys 40, algunes dones van arribar a portar 32 telers al mateix temps.

Una de les particularitats de la vida a la Tolrà era el seu sistema de comunicació pel soroll de centenars de telers i les seves llançadores. Moltes treballadores utilitzaven el llenguatge de signes per comunicar-se i van acabar patint de sordesa a conseqüència del brogit.

A finals dels anys 40 i inicis dels 50 es van viure episodis de repressió, a vegades per motius polítics o també com a escarment. Aquest va ser el cas d'Antònia Soler, coneguda com La Cubana, una treballadora acusada de robar fil que es va negar a signar una confessió. La van portar a judici, la van condemnar i la van fer fora. També en aquella època, els treballadors van protagonitzar una vaga de tres dies perquè no els deixaven obrir les finestres un estiu molt calorós.

Moltes treballadores entraven a la fàbrica per tradició familiar, és a dir, les mares ja hi treballaven, i demanaven feina per a la filla. Pel que fa al treball infantil, a finals de segle XIX les nenes amb 7 i 8 anys treballaven de manera recurrent a les fàbriques de Castellar. El 1910 es va prohibir el treball als menors de 10 anys. Però la regulació s'incomplia sovint en el sector tèxtil, on les mans de les nenes eren molt apreciades perquè el seu sou era una quarta part.

Les dones, a Can Barba com arreu, treballaven per una part de sou fix, però el seu salari també depenia de la quantitat de feina feta, anaven a preu fet. I ho feien en un context en què elles eren les darreres en la jerarquia, i per tant estaven sempre en risc de patir i viure situacions d'abús, que es produïen encara que no es deia.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililatextil

FOTO: Grup de teixidores de la fàbrica de Can Barba. (Centre d'Estudis de Castellar – Arxiu d'Història)

08

Les dones, senyores de l'aigua

Lloc: El Boà (passada la passera)

La relació que la societat catalana ha establert entre l'aigua i les dones és tan antiga que existeix d'abans que Catalunya mateixa existís. Anteriorment a la presència dels romans a casa nostra, la gent creia que les dones d'aigua residien a les aigües i les governaven.

Antiga és també la primera constància que existeix en la documentació del municipi sobre la relació de les dones i l'aigua. L'any 945, la comtessa Riquilda de Tolosa fa donació a les religioses del monestir de Sant Pere de les Puel·les de terres cultivades, horts i un molí amb les seves pertinences, així com d'una mena de ferro, situat al pas del riu per Fontscalents, al terme de Castellar. Aquest ferro deuria abastir els menstruals de la ciutat comtal.

D'altra banda, Agnès de Clasquerí, al segle XIII, va ser la persona que va fer canalitzar l'aigua de la font Urenyensa, que se situava al vessant esquerre del torrent de Can Riera.

Totes aquestes instal·lacions existien perquè es tenia control de l'aigua per regar o per fer funcionar les primeres fàbriques (antigament fàbregues).

El 26 de juny de 1526, Magdalena de Corbera, senyora de Castellar, aleshores Les Fàbregues, va autoritzar Mateu Vidal, conegut com *Barba*, a establir un molí sota el dels Clasquerí. Els molins, un privilegi de la noblesa i l'església, van passar de generació en generació dins de la família. Dues dones en consten com a propietàries: Maria Barba, el 1715, i Maria Torres Ribatallada, també al segle XVIII. A partir de 1882, acabà sent propietat d'Emília Carles i Tolrà.

"Donya" Emília va ser la responsable de fer reparacions i millores en la canalització de les aigües de Canyelles, que alimentaven un dipòsit municipal que distribuïa l'aigua a les cinc fonts que el seu marit havia fet. Ella, a més, en va fer construir una de nova i va regularitzar el subministrament d'aigua perquè fos usada per la població a través d'aquestes fonts. També va ser ella qui va fer construir els safareigs de la Baixada del Calvari o de Cal Verge.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililaigua

FOTO: Banyistes gaudint del Ripoll, als anys 50. (Antoni Bernadet - Col·lecció L'Abans)

09

Senyores que manen

Lloc: Castell de Clasquerí (davant la masoveria)

Els arxius medievals posen de manifest que les dones van tenir un rol econòmic molt important entre els segles VIII i XIII. Per exemple, al segle XI, Senegunda i el seu fill Isern volien vendre el castell de Castellar a Ermessenda de Carcassona i Ramon Borrell, comtes de Barcelona, Osona i Vic. En un primer moment, aquesta venda no es deuria produir, ja que anys més tard el castell és un dels béns de l'enllaç de la filla de Senegunda, Adelaïda de Claramunt, que en va ser l'hereva.

Ermessenda de Carcassona va governar el territori durant més de sis dècades, entre els segles X i XI. La seva estratègia va ser teixir en tot el territori un reguitzell de punts de suport. En aquest context, Ermessenda va donar al monestir de Sant Llorenç del Munt el castell de Castellar, incloent les possessions que hi anaven lligades. Prou fort deuria ser aquest vincle amb el castell que, quan TV3 va decidir rodar la sèrie 'Ermessenda', va utilitzar-lo com exterior.

L'any 1136, el castell va passar a mans de la família Montcada. D'aquesta saga, hi ha dues Guillemes prou interessants: Guillemeta de Castellvell, que va haver de fer-se càrrec de la família i del patrimoni quan el seu marit va fugir a les croades; i Guillemeta de Montcada, que en la lluita amb els musulmans per conquerir Tortosa, va liderar les tropes per rescatar el seu marit. Gràcies a aquesta gesta era coneguda com 'La Invicta Amazona'.

A partir del segle XIV, els Clasquerí passaran a ser amos del castell i les seves possessions. A mitjans del segle XVI, Magdalena de Corbera, mare d'Isabel de Clasquerí i Corbera, va signar un conveni amb el reconegut pintor i poeta Pere Serraí per tal que ell pintés un retaule a l'altar de la capella de Santa Bàrbara.

Finalment, Elisabet de Cardona-Rocabertí de Guimerà, mestressa del casal Meca-Caçador, senyora de Castellar, va salvar la població de Sabadell de ser cremada a mans de les tropes borbòniques a principi del segle XVIII.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililanoblesa

FOTO: Imatge del sepulcre d'Ermessenda de Carcassona, a la catedral de Girona. (Wikipedia)

10

Dones de terra, la pagesia

Lloc: El Brunet

Quan es fa referència a les dones al món de pagès no es pot parlar d'un grup homogeni. No són el mateix les dones de les famílies que tenien masos i terres en propietat que les dones de les famílies que feien de masoveres.

En el primer cas, les famílies, a nivell local, van esdevenir poderoses al llarg del temps i, d'alguna manera, actuaven com a famílies nobles, per més que no ho eren; famílies com els Mir, els Boadella, els Pèlags o els Carner actuaven com a "senyors" del territori. I les seves dones, tal com passa amb la noblesa, apareixen a la documentació, de manera molt freqüent.

Pel que fa a les famílies que feien de masoveres, al llarg del segle XX hi va haver una gran presència femenina en diversos masos: al Castell de Castellar, a Can Carner, a Can Casamada, a Can Riera... Els homes, en general, s'ocupaven del bestiar gros i dels camps, mentre que elles s'encarregaven dels horts i del bestiar petit (l'aviram), i de les tasques reproductives (la casa). Elles també s'ocupaven de la venda dels productes del mas i, en moltes ocasions, de la gestió econòmica.

La vida en aquests masos era dura, i la feina era inacabable. L'accés a l'educació era complicat, especialment per a les filles més grans, que s'incorporaven ràpidament a fer diverses tasques, si és que no entraven a treballar a la fàbrica.

A pagès, la llibertat era més gran, però, alhora, les obligacions eren més importants i comprometien tot el nucli familiar. Les noies eren advertides i alligonades sobre els perills del camí, com al conte de la Caputxeta. A més, la distància amb el nucli urbà dificultava les relacions socials i la diversió.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililapagesia

FOTO: Imatge dels anys 50 amb Lola Argemí, masovera del Castell, i la seva filla, M. Dolors Cos, collint pèsols al camp situat entre aquest edifici i la capella de Santa Bàrbara. (Família Cos-Argemí)

11

Migracions, trànsits vitals, dones que recomencen

Lloc: Parc de Canyelles

Castellar, com tot Catalunya, ha anat augmentat de població amb la migració.

Acabada la Guerra Civil el 1939, la misèria arreu del país és immensa. Llocs com Lahiguera, a Jaén, són municipis empobrits on la desigualtat econòmica i social és enorme.

La migració "higuereña" va viure dues etapes: una, a partir del 1947 i durant els anys 50, originada per la misèria més absoluta i per la repressió política; l'altra, als anys 60 i 70, motivada per contacte, familiars o coneguts que s'ho deien, i les millors expectatives de vida, sobretot laborals. En les dues onades les dones van tenir un paper important.

En arribar a Castellar, les dones van fer bàsicament de minyones a cases castellarenques i de l'entorn. Moltes, com feien a Lahiguera, cosien a casa. Van començar a treballar a empreses tèxtils, com la Fàbrica Nova, inaugurada el 1956, o la Playtex. A més, s'encarregaven de les feines de cura i la llar.

Els anys 50 van ser anys de creixement econòmic, i això va propiciar, especialment per a la primera onada migratòria, que l'acollida dins el teixit del poble fos senzilla.

Un dels primers espais de creixement urbà van ser els coneguts com a camps del Gorina, és a dir, els carrers de l'Ermot i de Sant Sebastià. A diferència dels primers espais d'acollida, que van ser cases o habitacions llogades, o cases compartides entre diverses famílies com a Cal Batllori, al carrer de Sant Josep. La xarxa d'ajuda mútua va funcionar per a aquestes dones que venien a cercar un futur millor per a elles i els seus fills.

Més informació: www.castellarvalles.cat/camililamigracions

FOTO: Dolores Jiménez, amb el seu marit Juan Martínez, i els seus fills. Van ser una de les famílies que va arribar a Castellar des de Lahiguera. (Família Bernadet-Martínez)

www.castellarvalles.cat/camilila